

11. Хабермас Ю. (2002) Будущее человеческой природы. На пути к либеральной евгенике? Пер. с нем. М.: Издательство «Весь Мир». 144 с.

12. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020): Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року: Проєкт. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

13. Šaling S., Ivanová-Šalingová M., Maníková Z. (2002). Slovníkcudzích slov. Prešov : SAMO. p. 655.

СИВОГРАКОВА З.А., к.психол.н., доцент

Український державний університет залізничного транспорту

м.Харків, Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ І ПЕДАГОГІЧНА РОЛЬ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Визнаними є особливості дистанційного навчання (ДН), які науковцями і практиками маркуються як його переваги. Серед них називаються, зокрема: можливість залучення значно більшої аудиторії до навчального процесу, ніж в умовах традиційного навчання; висока швидкість передачі, обміну інформацією незалежно від відстаней (за умови достатнього рівня технічного забезпечення процесу); пластичність у поєднанні з іншими видами діяльності; сприяння самостійності і спонукання до саморозвитку учасників освітнього процесу та ін. [3; 5]. Разом з тим, зрозуміло, що ДН має певні особливості і пред'являє учасникам певні вимоги.

Серед факторів ефективності ДН акцентується увага на: універсальній підготовленості (педагогічній, інформаційній, психологічній) викладача до ДН [2]; якості освітнього контенту; здатності студента до самостійної роботи; якості матеріально-технічного забезпечення навчального процесу [1]; ефективній взаємодії суб'єктів освітнього процесу; якості педагогічних технологій і методичних матеріалів, ефективності зворотного зв'язку [3].

Зворотній зв'язок розглядається і як один з психологічних принципів [4], і як фактор ефективності і атрибут комфорту ДН [3], і, водночас, як інструмент досягнення освітніх цілей в умовах ДН.

Зворотній зв'язок від того, хто навчає, тому, хто вчиться, в дистанційному (опосередкованому) освітньому процесі, звісно, включає широкий спектр можливих дій: від сухої (часто автоматизованої) відповіді про те, що робота від студента отримана, до розгорнутого аналізу проведеного дослідження і його

результатів; від кількісної алгоритмізованої оцінки за тестове завдання – до розлогої презентації особистісних поглядів щодо певних цінностей, настанов тощо. Однією з особливостей зворотного зв'язку в умовах ДН є обмежені можливості невербальної комунікації, перевага вербальних і особливо письмових його форм (у разі спілкування у чатах, месенджерах, за допомогою листування електронною поштою).

Ефективність зворотного зв'язку визначається як якістю – ґрунтовністю, актуальністю, доцільністю, відповідністю – інформації, яка надається, так і тим, на скільки зворотній зв'язок сприяє розвитку мотивації до учінневої і пізнавальної діяльності, саморозвитку суб'єктів освітнього процесу; відповідністю зворотного зв'язку вимогам формування позитивної Я-концепції, самоповаги, створення ситуації успіху тощо.

Відсутність безпосереднього контакту (як з викладачем, так і з іншими учасниками освітнього процесу) в умовах ДН впливає на оцінку рівня комфорту тими, хто навчається, на їхнє рішення про те, чи продовжувати навчання [5]. В опитуванні, проведеному нами по завершенні другого семестру 2019-2020 н.р. і вивчення дисципліни «Психологія ділового спілкування» зі студентами магістерського рівня освіти факультету ІКСТ УкрДУЗТ (29 учасників), відсутність безпосереднього спілкування з одногрупниками як одна з найскладніших умов ДН була вказана третиною учасників опитування (34,5%). Ця умова за частотою виборів поступається лише труднощам у самоорганізації і розподілі часу (на що вказали як на складність в умовах ДН половина всіх опитаних – 51,7%).

У зв'язку з важливістю визначених емоційних потреб учасників освітнього простору в умовах ДН дослідженням, проведеним у British Open University, була відмічена необхідність у зворотному зв'язку дотримання ввічливого, шанобливого звернення; ясності, прозорості, об'єктивності системи оцінювання і визначення рівнів досягнень студентів; пояснень і обґрунтування оцінок, що виставляються; розуміння студентами значення отриманих результатів, оцінок [5].

Для того, щоб виконувати свою інформативну, розвивальну, мотивуючу, організаційну функції, зворотній зв'язок має здійснюватись виходячи з базового уявлення про рівноправність і суб'єктність всіх учасників освітнього процесу. Сам факт наявності зворотного зв'язку психологічно є визнанням діяльності, зусиль особистості Іншого в освітній взаємодії. Дотримання норм етики, ввічливість, коректність, стриманість сприймаються як прояв поваги і визнання, а, відповідно – цінності отриманих результатів, витраченого часу, обраної стратегії, докладених зусиль.

Схвалення, фіксування, вербалізація всього того в роботі і діях, що відповідає освітнім цілям, наближає досягнення запланованих результатів. Увага до диференціації особистості і роботи у зворотному зв'язку дозволяють зробити критичні зауваження менш болісними. А фокусування і фіксування у вербалізованому повідомленні того у роботі, що відповідає бажаному результату (а не помилок), прокладає шлях до нього.

Запит викладача на зворотній зв'язок від студентів, коректна його організація спонукає студентів до рефлексії, адекватного самооцінювання, а викладачу надає інформацію для подальшого самовдосконалення та розвитку підходів і методів ДН.

Тож, активний, коректний, постійний зворотній зв'язок є важливим фактором й інструментом досягнення ефективності, створення робочої і водночас комфортної міжособистісної взаємодії в освітньому просторі в умовах ДН.

Список використаних джерел:

1. Безрученков Ю. В. Педагогічний контроль в системі дистанційного навчання *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2015. Вип. 2.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_2_3 (дата звернення 19.06.2020).

2. Гончарова Н. Г., Кірсанова О. В., Светлицький А. О. Реалізація моделей дистанційного навчання у вищих медичних навчальних закладах. *Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. 2014. № 1. С. 93-96.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apfimntp_2014_1_29 (дата звернення 19.06.2020).

3. Дистанційне навчання - від теорії до практики, актуальний мережевий семінар. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/> (дата звернення 19.06.2020).

4. Застело А. О. Психологічні основи дистанційного навчання. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2013. Вип. 45(2). С. 85-94.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2013_45%282%29__13 (дата звернення 19.06.2020).

5. Мельніченко С. В., Ржевський Г. М., Роганов В. П. Психологічно-організаційні особливості дистанційної форми навчання в сучасних умовах. *Вісник Національного університету оборони України. 2013. Вип. 6. С. 242-247.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2013_6_44 (дата звернення 19.06.2020).